

“Ordino segle XV. Una petita història d'Andorra”, per Albert Pujal Trullà, editat per Albert Pujal Trullà amb la col·laboració del Comú d'Ordino, setembre 2011

Com diu el títol de l'obra que ens ocupa, tenim entre les nostres mans un viatge al passat de la vila i la Vall andorrana d'Ordino, de les seves cases, de la seva gent i, en fi, del que suposava la vida quotidiana d'aquell indret en el segle XV. Amb abundor de fotografies antigues de cases i documents, i amb arbres genealògics, tenim un total de 397 planes de gran format, 24 x 34 cm, on el cònsol major d'Ordino, el Sr. Bonaventura Espot, en fa la presentació valorant no només la gran tasca investigadora sinó el seu contingut, basat en el poble i per al poble, els autèntics protagonistes. Reconeixent que “recuperar la història és necessari per seguir avançant”, el Comú d'Ordino ha volgut aportar recursos econòmics i ha facilitat recursos tècnics i humans per ajudar a renèixer els fets i persones amagats durant segles dins els documents i, d'aquesta manera prendre vida de nou en aquest llibre.

El pròleg, a càrrec del Sr. Josep E. Dallerès Codina, exsíndic, emfatitza l'obra catalogant-la de “treball extraordinari”, “acte iniciàtic en el caminar de l'autor”, “un viatge carregat de sorpreses i descobriments”, i ens anima fermament a fer-ne un lectura relaxada on podem començar el “viatge”, escollint el propi recorregut pel capítol que més ens interessi. I com bé diu, l'índex ens pot servir de guia. I com a guia el prendrem per fer-vos arribar el contingut que conforma aquesta història.

A la introducció s'explica que, a partir d'una investigació de més de set anys, minuciosa, acurada, rigorosa i incansable, l'Albert Pujal ha desgranat el contingut de testaments, capítols matrimonials, sentències arbitrals, contractes, censals i d'altra documentació, fent reviure famílies, cases, així com la relació que s'establia entre aquestes i els estaments que ostentaven el poder, l'església i el comú o universitat, constituïda aquesta darrera per prohoms nomenats pel poble. La documentació abans esmentada, entre

aquesta més de 1600 documents inèdits, està custodiada dins el fons de l'antic Tribunal de Corts a l'Arxiu Nacional d'Andorra. En aquest fons trobem els manuals notariaus que corresponen a l'activitat de l'escribania pública durant els segles XIV a XIX. La diferència d'aquest estudi amb d'altres fets amb anterioritat sobre la història andorrana, rau en que la resta prenen com a font documental pergamins de fons provinents del Bisbat d'Urgell o del Comtat de Foix, i donaven una visió de caire oficial sobre els fets polítics, similars als viscuts en els països limítrofs, comarques veïnes i d'altres valls pirinenques. En canvi, el fons estudiat per l'autor ens parla de forma molt més propera, de la població civil, atès que els diferents protocols són consignats pels habitants i per aquells que tenien una relació més directa amb ells, és a dir, els vicaris parroquials, els jurats i els prohoms.

I ja entrant en matèria, agafarem la “guia-índex” que ens farà retrocedir en el temps i assabentar-nos dels “secrets” continguts en pergamins i protocols. Documents escrits en llatí, llengua que, en diuen morta als nostre dies però, aleshores no ho era tant, al menys pel que fa a l'àmbit de l'església, del notariat i de la ciència. Documents que no s'entenen si no tens la capacitat de llegir i entendre aquesta llengua i si no ets un expert en paleografia. Per això, ens endinsarem de la forma més entenedora i còmode en aquesta etapa de la història d'Ordino, la que ens ha facilitat el Sr. Pujal.

En primer lloc trobem un capítol dedicat a la casa. Com era l'habitatge, els seus annexos i altres construccions, la família i el cap de casa, els drets de la dona, les aliances matrimonials i la col·locació dels fills, i els instruments matrimonials i heretaments, en el sentit de la tipologia documental i les seves característiques en quant al matrimoni i l'heretament.

Seguidament, ens parla de les cases d'Ordino. Noms i cases en la seva forma actual, relació de noms de casa, quadre de noms, cases i anys, noms de persona, i finalment l'estudi i el fons documental de les cases. Aquest darrer apartat ocupa 215 pàgines. Dins de l'estudi de cada casa, que

pot anar des d'una pàgina fins a un màxim de set, ens presenta l'arbre genealògic (exceptuant el dels Berenguer de la Cortinada), amb noms i cognoms, llocs i dates (generalment de mitjà o final del segle XIV a començament o mitjà del segle XVI), així com l'etimologia dels cognoms principals, la ubicació i confrontacions de la casa, els antecedents i una breu història de la casa "fins avui". La part més extensa, com no podia ser d'altra manera, és la que ocupa el fons documental, apuntat per ordre cronològic, i amb un regest de cada document, que en ocasions aporta fins i tot algun inventari.

A continuació tracta l'organització econòmica a partir de la compravenda i de l'acumulació de patrimoni. La documentació consultada són, com ja hem dit, compravendes, transmissions patrimonials i permutes. Ens explica la idiosincràsia d'aquesta tipologia documental, així com dels drets de propietat, els drets de transmissió i les primeres actuacions notariales.

L'organització productiva, important en el seu vessant ramader i agrícola, s'estén 20 pàgines. Pàgines on ens parla de l'explotació ramadera i agrícola, dels contractes de parceria, tractes del bestiar i malalties, compres de cereals, els esquemes de regadiu i els molins fariners.

L'organització comunal, amb els límits documentats antics, i els límits documentats al segle XV, juntament amb l'organització religiosa i civil, on explica les característiques dels càrrecs eclesiàstics i civils de l'època, profunditza en la gestió de les rendes eclesiàstiques, així com en el sistema creditici: el censal.

Finalitzen el llibre els annexos amb gràfics i plànols del territori, la bibliografia consultada, les fonts consultades i dos índex, un pels testimonis i signataris que figuren a la documentació, i un altre toponímic.

Només puc expressar la meva satisfacció en haver llegit, consultat, contemplat i admirat un treball d'investigació que segueix una estructura lògica i entenedora, amb rigorisme científic, que aporta

allò que en tot historiador hauria de prevaldre, la fiabilitat. Un bé per Andorra, una joia per Ordino.

Sofia Garçon i Peyrí